© Український переклад. О. М. Мокровольський, 1992.

Було колись заведено висміювати поняття "любов із першого погляду", одначе люди, здатні мислити, так само, як і ті, хто схильний до глибоких почуттів, завжди стверджували, що вона існує. І справді, найновіші відкриття в царині, так би мовити, етичного магнетизму чи магнетоестетики змушують припускати, що найприродніші, а отже, найщиріші та найдужчі з людських почуттів бувають саме ті, що виникають у серці мовби від електричної симпатії,— одне слово, найяскравіші й найтривкіші душевні кайдани куються з одного погляду. Признання, яке я саме збираюся зробити, буде ще одним із незліченних потверджень цієї істини.

Перш ніж почати свою оповідь, я мушу навести деякі подробиці. Я досі ще дуже молодий — мені не виповнилось і двадцяти двох років. Моє теперішнє прізвище — вельми поширене й досить-таки плебейське — Сімпсон. Кажу "теперішнє", бо звуся так лише віднедавна, прийнявши його в минулому році заради одержання великого спадку, заповіданого мені далеким родичем — Адольфусом Сімпсоном, есквайром. За умовою заповіту я мав прийняти прізвище заповідача, але тільки прізвище, не ім'я — а ім'я ж у мене подвійне: Наполеон Бонапарт.

Прізвище Сімпсон я прийняв із деякою нехіттю, мавши цілком виправдану підставу пишатися моїм справжнім прізвищем — Фруассар, бо вважаю, що міг би довести своє походження від безсмертного автора "Хронік". Коли вже зайшла мова про прізвища, зазначу принагідно цікаві звукові збіги в прізвищах моїх найближчих предків. Батьком моїм був такий собі мсьє Фруассар із Парижа. Моя мати, що вийшла за нього в п'ятнадцятилітньому віці,— уроджена Круассар, старша дочка банкіра Круассара; знов же, дружина того, вийшовши заміж у шістнадцять років, була старшою дочкою такого собі Віктора Вуассара. Мсьє Вуассар, хоч як це дивно, також одружився свого часу з панною, що мала подібне прізвище,— Муассар. Вона теж вийшла заміж майже дитиною, а її мати, мадам Муассар, пішла до вінця всього в чотирнадцять. А втім, ці ранні

шлюби — звичайне явище у Франції. Та, хай там що, а чотири найближчі покоління моїх предків були Муассари, Вуассари, Круассари й Фруассари. А я, як уже згадано вище, офіційно зробився Сімпсоном, але з такою нехіттю, що навіть вагався, чи приймати спадок на таких непотрібних і прикрих для мене proviso (1).

Щодо особистих достоїнств, то доля аж ніяк не обділила мене. Навпаки, я вважаю, що маю добру статуру і зовнішність, яку дев'ятеро з десяти назвали б гарною. Зріст у мене — п'ять футів одинадцять дюймів. Я чорнявий, ще й кучерявий. Ніс — досить правильної форми. Очі великі й сірі, і хоч вони такі слабкі, що завдають мені великої незручності, але ж ніхто, хай хоч скільки придивляється до них, цього не скаже. Одначе сама ця короткозорість завжди мені добряче докучала, і я до чого тільки не вдавався — лиш не до окулярів. Бувши молодим та вродливим, я їх, природно, не любив і завжди рішуче від них відмовлявся. Бо й справді, що ще так спотворює молоде обличчя, надаючи йому якоїсь надмірної манірності, а то й святенницького, ба навіть старечого вигляду? Що ж до монокля, то з ним одразу стаєш ніби не самим собою, просто дженджиком, та й годі. Досі я скількимога обходився без усяких там скелець. Але чи не забагато про ці суто особисті дрібнички, які, зрештою, не мають особливого значення? Досить буде, як я додам іще, що вдача у мене сангвінічна: я запальний, нерозважливий, легко захоплююсь і завжди був палким поклонником жінок.

Одного вечора минулої зими ми з приятелем, містером Толботом, увійшли до ложі в П... театрі. Того вечора ставили оперу, афіші наобіцяли стільки звабливого, що приміщення було переповнене. Ми, одначе, вчасно з'явилися і зайняли залишені для нас місця в першому ряді, куди проштовхалися не без труднощів.

Протягом двох годин увага мого супутця, щирого fanatico (2) музики, була нероздільно поглинута сценою, а я тим часом тішився, розглядаючи публіку, яка здебільшого представляла elite (3) нашого міста. Упевнившись у цьому, я вже ладен був перевести погляд на prima

donna (4), коли це його притягла, прикувала до себе дама в одній з лож, на яку я досі не звертав уваги.

(1) Умовах (латин.).

(2) Фанатика (іт.).

(3) Еліту, цвіт (фр.).

(4) Примадонну (іт.).

Хай я проживу хоч тисячу років, та ніколи не забути мені глибокого хвилювання, яке пойняло мене, коли я дивився на її постать. Такої прекрасної жінки, такої витонченої постави я ще ніколи в житті не бачив. Обличчя її саме було повернене до сцени, тож протягом перших кількох хвилин я не міг його розгледіти, але той божественний стан... Ні, жодне інше слово не могло б віддати отих дивних пропорцій — ба навіть цей епітет — божественний — видається мені сміховинно слабким цієї хвилини, коли я це пишу.

Чари жіночої краси, чаклунська магія жіночої грації завше мали наді мною таку владу, якій я не владний був опиратися; але ж тут переді мною постала втілена грація, beau ideal (1) моїх щонайпалкіших, найбезумніших видив-мрій. Постать, що її майже всю я міг бачити завдяки будові ложі, була трохи вища середнього зросту й наближалася, хоч і ледь-ледь не сягала, до того, що називається величчю. Округлості фігури, її tournure(2) були довершені, просто чудові. Голова, видна мені лише з потилиці, могла позмагатися з голівкою грекині Псіхеї, і її обриси скорше підкреслював, аніж приховував, вишуканий убір із gaze aerienne (3), нагадавши мені про ventum textilem (4) Апулея. Права рука звисала через бар'єр ложі й своїми чудесними обрисами змушувала трепетати кожен нерв мого єства. Горішня її частина була прикрита модним просторим рукавом. Він сягав трохи нижче ліктя. Під тим рукавом був інший, з якоїсь тонкої тканини; цей

щільно облягав руку, а кінчався розкішною мереживною манжетою, що красиво облямовувала зап'ястя, лишаючи непокритими лише тонкі пальці, один з яких був прикрашений діамантовим перснем величезної вартості, це я завважив одразу. Чудову округлість зап'ястя підкреслював браслет, також прикрашений aigrette (5) із коштовних каменів, який краще за всякі слова свідчив про багатство та вишуканий смак його власниці.

(1) Прекрасний ідеал (фр.).

(2) Постава (фр.).

(3) Повітряного газу (фр.).

(4) Повітряну тканину (латин.).

(5) Кільцем, пучком (фр.).

Мов скам'янівши зненацька, я з півгодини милувався царственим цим видінням, на повну силу відчуваючи всю істинність того, що споконвіку говориться й співається про "любов з першого погляду". Все те, що я досі, бувало, відчував у присутності найславетніших красунь, не витримувало порівняння з моїми нинішніми почуттями. Нез'ясовний і, мушу визнати, достоту магнетичний потяг душі до душі прикував, здавалося, не тільки мій зір, а й усі мої помисли, чуття до чудесного створіння, що явилося мені. Я вже розумів — я відчував — я знав, що закохався глибоко, безумно, безповоротно, закохався, ще й не побачивши лиця коханої. Справді, така могутня була пристрасть, що пойняла мене, що вона навряд чи бодай трохи пригасла б, якби риси невидного ще мені обличчя виявилися звичайнісінькими,— отака химерна природа єдино щирої любові й так воістину мало залежить вона від зовнішніх умов, адже то так тільки здається, ніби зовнішнє, позірне породжує і підтримує її.

Поки я отак, до самозабуття, милувався цією чудесною з'явою, якийсь раптовий шум у залі змусив її ледь повернути голову в мій бік, і мені відкрився весь її профіль. Краса того профілю навіть перевершила мої сподівання — і все ж щось у ньому розчарувало мене, хоч я і не зміг би пояснити достеменно, що ж саме. Я сказав "розчарувало", але це трохи не те слово. Чуття мої водночас і стишились, і піднеслися. Буремність ущухла — її заступив тихий захват, захоплений супокій. Певне, це почуття мені навіяв вираз лагідної гідності, який робив її схожою на матрону чи й на Мадонну. Але я зрозумів одразу, що річ не лише в цьому. Було щось іще — якась нерозгадна таїна — невловне щось у її обличчі, й воно, те щось, трішечки стурбувало мене, водночас вельми підігрівши мою цікавість. Одне слово, я перебував у тому стані духу, який вразливого молодика може штовхнути на будь-яке шаленство. Коли б та дама була сама-одна, я б неодмінно увійшов до її ложі й заговорив до неї, хоч би до яких наслідків це призвело; але, на щастя, з нею ще було двоє: якийсь пан і дивовижно вродлива жінка, з вигляду на кілька літ молодша за неї.

Подумки я перебирав усі можливі способи бути відрекомендованим старшій з двох дам чи тим часом бодай краще роздивитися її вроду. Пересісти б до неї ближче — так театр переповнений, а суворі правила добропристойності забороняють у наш час користуватися в подібних випадках біноклем, хай би я навіть розжився на нього,— але бінокля у мене не було, й від того я був у відчаї.

Зрештою я надумався звернутись до мого приятеля.

— Толботе,— мовив я,— ви ж маєте бінокля. Дайте-но його мені!

— Бінокля? Нема! Нащо мені здався бінокль? — І він нетерпляче обернувся до сцени.

— Але ж, Толботе,— не відступався я, сіпаючи його за плече,— послухайте лишень! Бачите он ту ложу? Оту! Ні, сусідню. Бачили ви коли-небудь отаку вродливицю?

— Що й казати — дуже гарна,— зронив він.

— Цікаво, хто вона така?

— Господи-Боже, та невже ви не знаєте її? "Не знаєте її — то хто ж вас знає?" Це ж славетна мадам Лаланд — на сьогодні найбільша красуня, ціле місто тільки й гомонить що про неї. До того ж незмірно багата... вдова... партія хоч для кого... щойно з Парижа.

— А ви знайомі з нею?

— Авжеж, маю таку честь.

— Відрекомендуєте мене їй?

— Звісно, з превеликим задоволенням. А коли?

— Завтра о першій дня я зайду по вас у готель Б.

— Дуже добре — а зараз помовчіть, якщо можете.

Хоч-не-хоч, довелося мені пристати на Толботове настійливе прохання, бо він як уперся, то так і зостався глухий до всіх моїх подальших розпитів та зауважень і до кінця вечора був зайнятий винятково лише тим, що діялося на сцені.

Тим часом я не зводив очей з мадам Лаланд, і нарешті мені поталанило охопити поглядом усе її обличчя, коли вона обернулася в мій бік. Воно було витончено прекрасне — але ж це підказало мені моє

серце ще до того, як Тол-бот удовольнив мою допитливість; і все ж щось незбагненне й далі непокоїло мене. Нарешті я виснував: то, певне, мене стурбував вираз поважності, чи смутку, чи, ще ймовірніше, втоми; вираз, що позбавляв її вид частини юності й свіжості,— але ж зате надавав її обличчю ангельської лагідності й величавості, чим, звісно, робив його вдесятеро привабливішим для моєї палкої, романтичної натури.

Отак пожираючи її очима, я раптом затрепетав, помітивши з майже невловного поруху дами, що вона завважила нарешті мій жагучий погляд. Але я був просто зачарований і не міг відвести його бодай на мить. Вона одвернулась, і знов я бачив самі різьблені обриси її потилиці. Через кілька хвилин, немов бажаючи переконатися, чи й досі я дивлюся на неї, вона повільно обернулась і знов зустріла мій палючий погляд. Відразу ж вона опустила свої великі темні очі, а щоки їй густо зашарілися. Але як же я був вражений, коли вона й не подумала одвернутися вдруге, а натомість узяла подвійного лорнета, що висів у неї на поясі... піднесла до очей... навела... й протягом кількох хвилин уважно й неквапливо мене розглядала!

Коли б під ноги мені вдарила блискавка, я був би не так приголомшений — але ж я був лише приголомшений і ніскілечки не ображений чи там обурений, хоча в будь-якій іншій жінці подібна сміливість могла б образити чи обурити чоловіка. Але вона вчинила це з таким спокоєм, з такою nonchalance (1), з такою безтурботністю, одне слово, з такою незаперечною вихованістю, що в цьому не промайнула навіть тінь безсоромності, отож її жест збудив у мені лише почуття зачудування й захвату.

(1) Незворушністю (фр.).

Коли вона спрямувала на мене свого лорнета, я завважив, що вона, задовольнившись побіжним оглядом моєї персони, ладна була вже відвести той пристрій, але потім, неначе похопившись, знов приклала його до очей і пильно розглядала мене кілька хвилин — добрих п'ять хвилин, щонайменше.

Цей вчинок, такий дивний тут, посеред американської театральної зали, привернув загальну увагу й викликав якесь невиразне хвилювання та пошепт, що збентежило на мить мене, але аж ніяк не відбилося на обличчі мадам Лаланд.

Задовольнивши свою допитливість (якщо це справді була допитливість), вона опустила лорнета й знов спокійно задивилася на сцену, повернувши до мене, як і спочатку, свій профіль. Я ж усе так само не зводив з неї очей, хоч і цілком усвідомлював нечемну свою поведінку. І незабаром я побачив, як її голова поволі, ледь-ледь змінила положення; а ще за мить я переконався, що дама, удаючи, ніби дивиться на сцену, насправді зорить на мене. Чи й варто згадувати тут, як подіяла на мою полум'яну натуру така поведінка чарівної жінки.

Присвятивши розгляданню моєї особи чи не чверть години, чудовир предмет моєї пристрасті звернувся до джентльмена, що її супроводжував, і з того, як вони обоє, поки вона говорила, позирали на мене, я збагнув, що мова йде про мене.

Перемовившись зі своїм супутцем, мадам Лаланд ізнов обернулася до сцени й на кілька хвилин начебто зацікавилася виставою. Коли ж збігло цих кілька хвилин, я знов украй схвилювався, бо ж уздрів, що вона вдруге піднесла лорнета, який висів у неї при поясі, ще раз обернулася до мене й, нехтуючи нову хвилю пошепту, оглянула мене з голови до ніг із тим самим дивовижним супокоєм, який ще першого разу так захопив і потряс мене.

Ця незвичайна поведінка, остаточно закрутивши мені голову й довівши мою любов до справдешнього безумства, не так збентежила мене, як додала мені сміливості. Шаленство моє стало просто нестримне, і я забув геть усе, окрім її присутності, окрім величавої краси видіння перед моїми очима. Вибравши мить, коли увага публіки була начебто поглинута оперою, я нарешті вловив погляд мадам Лаланд і зразу ж уклонився їй — ледь-ледь, але так, що було помітно.

Вона густо зашарілась — тоді відвела очі — повільно та обережно роззирнулася, очевидно, бажаючи переконатись, чи мій зухвалий вчинок лишився непомічений,— а тоді нахилилася до джентльмена, що сидів поруч неї.

Я вже паленів од сорому за свою непристойну витівку й очікував незагайного скандалу, а тим часом у голові моїй миттєво й прикро промайнуло: завтрашній ранок, пістолети... Але тут-таки я з великою полегшею побачив, що дама лише мовчки передала своєму супутцеві програму; одначе хай читач бодай приблизно уявить собі мій подив — моє глибоке зачудування — шалене сум'яття в серці моїм і душі, коли дама зараз же, знов потайки роззирнувшись довкола, спрямувала просто на мене сяйливий свій погляд, а тоді з легкою усмішкою, що відкрила разок білосніжних зубів, два рази чітко й недвозначно, ствердно кивнула головою.

Неможливо, звісна річ, описати мою радість — мій захват — безмежний тріумф мого серця. Якщо хтось колись та губив розум від надміру щастя, то таким божевільцем на ту хвилину був я. Я любив. Це була моя перша любов — так я відчував. Це була любов щонайвища, якої не списати пером. Це була "любов з першого погляду" — із першого ж погляду її оцінено й розділено.

Так, розділено. Мені відповіли взаємністю. Як і навіщо міг би я засумніватися в цьому бодай на мить? Як інакше міг би витлумачити собі подібну поведінку з боку дами настільки прекрасної, багатої, настільки довершеної, безперечно освіченої та чудово вихованої, що посідає таке високе становище в суспільстві й гідна всілякої поваги та шани, якою, на моє несхитне переконання, була мадам Лаланд?

Так, вона полюбила мене — вона відгукнулась на палкий порив мого кохання поривом таким самим неусвідомленим — таким самим безоглядним — безкорисливим — відчайдушним — і таким самим цілковито безмірним, як і мій! Одначе цієї миті опустилась завіса — й урвала ці мої солодкі марення та роздуми. Глядачі повставали з місць, і

враз почалося звичайне сум'яття. Покинувши Толбота без прощального слова, я силкувався і так і сяк пробитися ближче до мадам Лаланд. Але юрба не дала мені цього зробити, і я змушений був відмовитися від гонитви й попрямував додому, сумуючи, що не зумів бодай торкнутися крайчика її сукні, але тішачись думкою, що завтра Толбот відрекомендує мене їй за всіма правилами доброго тону.

Новий день нарешті настав, себто довга й стомлива ніч нетерплячого очікування зрештою змінилася світанком, а тоді забарними равликами поповзли понурі, нескінченні години до "першої дня". Але ж недарма подейкують, що й Стамбулові колись настане кінець,— тож настав він і для мого нелегкого ждання. Годинник вибив першу. Коли стих останній відлунок його бою, я увійшов до готелю Б. й спитав, чи можу бачити Толбота.

— Нема його,— відповів слуга — особистий Толботів лакей.

— Нема? — перепитав я, похитнувшись і позадкувавши на добрий десяток кроків.— Любий хлопче, цього аж ніяк, абсолютно не може бути. Містер Толбот є! Що ти хотів цим сказати?

— Нічого такого, пане,— тільки те, що містера Толбота немає вдома. Як тільки поснідав, так і подався в С, велівши сказати, що його не буде в місті весь тиждень.

Я так і скам'янів од жаху та гніву. Намагався щось сказати, але язик мене не слухався. Нарешті я крутнувся на закаблуках, мертвотно-блідий від люті, й пішов геть, подум-ки засилаючи все поріддя Толботів до щонайглибшої ями пекла. Очевидно було, що мій уважливий друг, il fanatico, геть забув про свою обіцянку — забув зразу ж, як пообіцяв. Ніколи він не був людиною слова. Та що тут удієш? Я притлумив, як міг, свою досаду й понуро побрів вулицею, марно розпитуючи про мадам Лаланд у кожного знайомого, хто тільки траплявся мені назустріч. З'ясувалось, що начулися про неї всі, багато хто знав її в обличчя, але в

місті вона перебувала лише кілька тижнів, тож дуже мало було щасливців, котрі могли похвалитися знайомством із нею. І ця жменька людей, самі бувши ще малознайомі для неї, не могли чи не хотіли взяти на себе сміливість піти до неї з ранковим візитом тільки заради того, щоб мене відрекомендувати. Поки я, втративши всяку надію, стояв отак, розмовляючи з трьома приятелями все про той самий всепоглинаючий предмет моїх мрій, трапилося так, що сам предмет несподівано з'явився перед нами.

— А ось і вона, якщо це не сон! — вигукнув один із приятелів.

— На диво гарна! — вирік другий.

— Ангел на землю спустився! — мовив третій.

Я глянув: у відкритому екіпажі, що поволі їхав вулицею, до нас наближалося чарівне видіння, яке явилося мені в театрі, а поруч сиділа та молодша дама, що була тоді з нею в ложі.

— Її супутниця теж має чудовий вигляд,— зауважив той із трійці, котрий заговорив перший.

— Дивовижно,— відгукнувся другий,— досі вражає красою; але ж мистецтво творить чудеса. Слово честі, вона виглядає краще, ніж була п'ять років тому в Парижі. Все ще вродливиця — чи не правда, Фруассаре, чи то пак Сімпсоне?

— Все ще? — перепитав я.— А чом би й ні? Але в порівнянні зі своєю супутницею вона все одно що свічка поруч із вечірньою зорею — чи світлячок поруч із Антаресом.

— Ха, ха, ха! Ну, Сімпсоне, у вас приголомшливий дар на відкриття і то вельми оригінальні!

На цьому ми розійшлися хто куди, причому один із тріо замугикав веселі водевільні куплети, з яких я вловив лише два рядки:

Ninon, Ninon, Ninon a bas —

A bas Ninon de L'Enclos! (1)

(1) Геть, геть Нінон, Нінон, Нінон —

Геть, геть Нінон де Ланкло! (Фр.)

Але, поки ми отак розмовляли, сталася подія, що дуже мене втішила, — хоча водночас і розпалила пристрасть, яка спалювала мене. Коли екіпаж мадам Лаланд проїздив повз наш гурт, я впевнився, що вона впізнала мене; більше того, благословила щонайяснішою ангельською усмішкою, яка недвозначно засвідчила: мене впізнано.

Що ж до знайомства з нею, то цю надію довелось облишити аж до того часу, коли Толбот визнає за потрібне повернутися до міста. А поки що я завзято відвідував усі пристойні місця публічних розваг, і нарешті в тому самому театрі, де я побачив її вперше, я мав невимовне щастя зустріти її ще раз та обмінятися з нею поглядами. Одначе, поки це сталося, проминуло цілих два тижні. Весь цей час я щоденно питався у готелі про Толбота і щоденно мене ввергало в лють оте вічне його слуги: "Ще не приїхав".

Ось чому на той вечір, коли я побачив її вдруге в театрі, я вже був близький до божевілля. Мені сказали, що мадам Лаланд — парижанка, нещодавно приїхала з Парижа — тож що, коли вона раптом надумає повернутися додому? Надумає поїхати додому ще до Толботового повернення, і тоді я втрачу її навіки... Ця думка була надто жахлива, надто нестерпна. Позаяк на карту було поставлене моє майбутнє, я вирішив діяти з усією рішучістю, яка личить чоловікові. Одне слово, по

закінченню вистави я подався слідом за дамою, запам'ятав її адресу, а наступного ранку послав їй великого листа, в якому вилив свої почуття.

Писав я вільно й сміливо — одне слово, пристрасно. Не приховав нічого — навіть своїх слабин. Я згадав про романтичні обставини нашої першої зустрічі й навіть про погляди, що ми ними обмінялися. Я зайшов так далеко, що написав навіть про свою певність у її любові до мене; цією певністю, а також шалом мого власного почуття я виправдував свою поведінку, яка інакше була б непрощенна. А третім моїм виправданням, писав я, було побоювання, що вона може поїхати з міста, перш ніж мені трапиться нагода бути їй відрекомендованим. Закінчив я цю щонайшаленішу та що-найпалкішу з епістол, будь-коли писаних, щирим звітом про свої матеріальні обставини, тобто про свої чималі статки,— і пропозицією руки й серця.

З болісним нетерпінням чекав я на відповідь. Через якийсь час, що видався мені сторіччям, відповідь прийшла.

Так, справді прийшла. Хоч як романтично це може здаватися, я дійсно отримав листа від мадам Лаланд — від прекрасної, багатої, обожнюваної всіма мадам Лаланд. її очі — її чудові очі — не обманули мене: її серце було шляхетне. Як щира французка, вона послухалась чесного голосу своєї інтуїції — щедрих поривів серця, зневаживши манірні світські умовності. Вона не відкинула презирливо моїх пропозицій. Не відгородилася мовчанням. І не повернула мого листа нерозпечатаного. Натомість вона навіть надіслала мені відповідь, писану її власною незрівнянною рукою. Ось він, той лист:

"Мсьє Сімпсон буде пробачати, що погано пишу чудовий мова його contree (1). Оце тільки недавно, як я прибути, і не мати ще нагода його etudier (2).

Із цим пробачання, я буду зараз казати: helas!(3) Мсьє Сімпсон дуже правильно здогадатись. Що я могти ще сказати? Helas! Чи я і так не забагато сказати?

Ежені Лаланд"

(1) Країни (фр.).

(2) Вивчити (фр.).

(3) Гай-гай! (Фр.)

Мільйон разів я поцілував цю шляхетну цидулку й, певне, вчинив ще з тисячу інших шаленств, що їх нині вже й не згадаю. А Толбот як затявся: не вертається і край! Ох, коли б він бодай трохи здогадався про ті страждання, яких завдав другові своєю відсутністю, невже б він, добра душа, не прилинув негайно мені на поміч? Одначе він ніби й не думав повертатися. Я написав йому. Він відписав мені. Його, мовляв, затримують невідкладні справи — але він скоро повернеться. Він дуже просив мене бути терплячішим, приборкати мій запал, читати заспокійливі книги, не пити нічого міцнішого за рейнвейн та шукати втіхи у філософії. Телепень! Хай не міг приїхати сам, то чом, в ім'я усього розумного, не надіслав у тому самому конверті рекомендаційної записки? Я написав йому ще раз, благаючи надіслати рекомендацію. Листа мені повернув той самий слуга (негідник уже був біля свого пана), з отакою приписко̀ю олівцем:

"Виїхали вчора з С, а куди й чи надовго — не сказали. Тож я вирішив краще повернути вам листа, знаючи вашу руку та що вам завжди все швидко треба.

Щиро ваш

Стабс"

Чи й варто казати, як я після цього посилав до пекельних повелителів і пана, і його слугу,— але ж від гніву мало було пуття, а від нарікань — ані найменшої втіхи.

Та лишалась у мене остання моя надія, моя вроджена сміливість. Вона вже добре мені послужила, тож я вирішив покластися на неї до кінця. До того ж після обміну листами яке порушення умовностей міг я вчинити, що мадам Лаланд сприйняла б як зухвалість? Після того її листа я взяв собі за звичку спостерігати за її домівкою і з'ясував, що вечорами вона прогулюється в парку, на який дивляться її вікна, в супроводі одного лиш негра в лівреї. Тут, серед розкішних тінявих куп дерев, у сивій імлі чудового літнього вечора я виждав свою нагоду й підступив до неї.

Аби ввести в оману слугу, що її супроводжував, я прибрав упевненого вигляду близького, давнього знайомця. Вона враз це збагнула і з воістину паризькою присутністю духу простягла мені, на знак привіту, чарівливу маленьку ручку. Лакей тут-таки відстав на кілька кроків, і ми вилили наші переповнені серця в довгій і нестриманій розмові про нашу любов.

Оскільки мадам Лаланд розмовляла по-англійському ще з меншою свободою, ніж писала, бесіда наша, з необхідності, відбувалася французькою. Словами цієї милозвучної мови, ніби створеної для освідчень, я дав волю поривному шалу моєї душі й з усією красномовністю, на яку був здатен, попросив її згодитися на негайний шлюб.

Така моя нетерплячість викликала у неї усмішку. Вона нагадала мені давню байку про правила пристойності — про це опудало, яке стільком перегороджує шлях до щастя, аж поки можливість щастя буває втрачена навіки. Вона сказала, що я вельми необачно розголосив серед своїх друзів, що бажаю зазнайомитися з нею, засвідчивши тим самим, що ми ще не знайомі, тож тепер нам не пощастить приховати, коли саме відбулось наше знайомство. І тоді вона, зашарівшись, назвала ту зовсім

недавню дату. Незагайне вінчання було б непристойно поквапним... незручним... outre (1). Все це вона висловила з чарівною naivete (2), яка викликала у мене захват, хоча я з жалем усвідомлював, що вона має слушність. Вона зайшла навіть так далеко, що, сміючись, звинуватила мене в гарячковості — в нерозважності. Нагадала мені, що я ж навіть не знаю, хто вона, ані які в неї наміри на майбутнє, чи яка в неї родина, становище в суспільстві. Зітхнувши, попросила мене не поспішати й назвала мою любов просто захопленням... спалахом.... хвилинною примхою чи химерою... пустим, нетривким витвором швидше уяви, аніж серця. Поки вона отак промовляла, лагідні сутінки дедалі густіли довкола нас — і раптом ніжним потиском своєї чарівної ручки в одну солодку мить зруйнувала всю будову своїх доказів.

(1) Викличним (фр.).

(2) Наївністю (фр.).

Я відповідав, як умів,— як уміють самі лише щиро закохані. Я говорив розлого й переконливо про своє палке почуття, про свою відданість — про її незрівнянну вроду і знов про моє захоплене схиляння перед нею. Насамкінець я настійливо й енергійно вказав на небезпеки, що зусібіч чигають на любов — ту істинну любов, чий шлях ніколи не буває гладенький, і виснував звідси, що шлях цей слід по змозі скоротити.

Останній мій доказ начебто нарешті похитнув її сувору рішучість. Вона зм'якшилась; але, за її словами, лишалася ще одна перепона, на яку, вона була певна, я не звернув належної уваги. Це було делікатне питання, надто ж коли зачіпати його доводиться жінці; говорячи про це, вона мусить пересилювати себе, але заради мене ладна піти на будь-яку жертву. А мала вона на увазі вік. Чи ж знаю я — чи таки достеменно знаю, яка нас розділяє різниця в роках? Коли чоловік буває на кілька літ чи й на п'ятнаддять-двадцять літ старший за дружину, це світ вважає припустимим і навіть схвалює; але мадам Лаланд завжди гадала, що дружина ніколи не повинна бути старша літами за чоловіка. Отака

протиприродна різниця у віці, гай-гай! надто часто занапащає подружнє щастя. Вона ж бо знає, що мені всього лише двадцять два роки, а от мені, либонь, і невтямки, що моя Ежені куди старша.

У всіх цих словах лунала така шляхетність душі, гідність і прямота, які зачарували мене, кинули в захват — і прикували мене до неї на віки вічні. Де вже було мені стримати своє захоплення, що аж хлюпало через край!

— Люба моя Ежені! — вигукнув я.— Ну про що це ви говорите? Нехай ви трохи старші літами за мене. То й що з того? Світські звичаї — це здебільшого дурні умовності. Для тих, що люблять одне одного так, як оце ми, чи не все одно — рік там чи година? Ви кажете, що мені двадцять два,— що ж, це правда, хоча вже можете вважати, що й двадцять три. Ну а вам, дорога моя Ежені, не може бути більше... не може бути більше, ніж... більше, ніж... ніж... ніж...

Тут я замовк, сподіваючись, що мадам Лаланд договорить за мене й сама назве свій вік. Але француски рідко відповідають прямо і на бентежливе запитання завжди мають напоготові яку-небудь відмовку. В цьому випадку Ежені, щось трохи пошукавши у себе на грудях, упустила в траву медальйон, якого я негайно підняв і подав їй.

— Візьміть його собі! — мовила вона із щонайчарівливішою своєю усмішкою.— Прийміть його від тієї, кому так лестить це її зображення. Вже споночіло, але ви спокійно розглянете його завтра вранці. А зараз проведіть мене додому. Мої друзі влаштовують сьогодні у мене невеликий музичний levee (1). Обіцяю вам, що ви почуєте ще й непогані співи. Ми, французи, зовсім не такі церемонні, як ви, американці, тож я легко проведу вас до себе, немовби давнього знайомця.

(1) Прийом (фр.).

Сказавши це, вона сперлась на мою руку, і я пішов з нею до її дому. То була досить гарна кам'яниця і, здається, зі смаком умебльована. А втім, про це я навряд чи міг судити, бо на ту хвилю стало зовсім поночі, а в найкращих американських домах рідко після денної спеки засвічують лампи в таку найприємнішу часину літнього дня. Аж десь через годину після мого приходу засвітили у великій вітальні одну-єдину карсельську лампу під абажуром, і я зміг побачити, що обставлено цю кімнату з незвичайним смаком і навіть пишнотою; але дві менші вітальні, де здебільшого й зібралися гості, лишалися протягом усього вечора у вельми приємній сутіні. Це розумний, чудовий звичай, що дає гостям змогу вибирати поміж світлом і присмерком, тож нашим заморським друзям варто було б незагайно його перейняти.

Вечір, що я там перебув, став, безперечно, найщасливішим у моєму житті. Мадам Лаланд не перебільшила музичного обдарування своїх друзів, а ще ж я почув співи, кращих за які доти не чував на домашніх концертах, окрім хіба що у Відні. Виконавців-інструменталістів було там багато, та ще й Яких талановитих. Вокал представляли здебільшого дами — і всі співали принаймні добре. Коли ж товариство вимогливо закричало: "Мадам Лаланд!" — вона зразу ж, без манірних зволікань, підвелася з шезлонга, де сиділа поруч мене, і в супроводі одного чи двох чоловіків та подруги, з якою була тоді в опері, попрямувала до рояля в головну вітальню. Пішов би і я залюбки туди з нею, коли б не почував, що обставини моєї появи в домі вимагали, щоб я сидів собі в затінку й не виставлявся усім на очі. Тож я був позбавлений втіхи бачити її — але міг її чути.

На слухачів вона справила просто приголомшливе враження, але на мене її спів подіяв ще дужче. Мені не описати цього як належить. Почасти це було від любові, що переповнювала мене, але головним чином — від глибини почуття, з яким вона співала. Ніяка майстерність не змогла б надати арії чи речитативу пристраснішої виразності. її виконання романсу з "Отелло" — інтонація, з якою вона проспівала слова "Sul mio sasso" (1) з "Капулетті", досі звучать у моїй пам'яті. В низькому регістрі вона справді творила чудеса. Голос її обіймав три

повні октави, сягаючи від контральтового D до горішнього D сопрано, й хоч він. був досить сильний, аби наповнити собою Сан-Карло, вона настільки володіла ним, що легко давала раду всім труднощам вокального твору: висхідним та нисхідним гамам, каденціям та фіорітурам. Особливо ефектно прозвучав у неї фінал "Сомнамбули":

Ah! Non guinge uman pensiero

Al contento ond' io son piena (2).

(1) "Над кручею моєю" (іт.).

(2) Ах, не сягнути розуму людському

До радості, що нею повна я! (1т.)

Тут, наслідуючи Малібран, вона змінила авторську фразу Белліні: знизивши свій голос до тенорового G, зразу ж перекинула ноту G на дві октави вгору.

Після цих чудес вокального мистецтва мадам Лаланд підвелася з-за рояля й повернулася на своє місце поруч мене, а я в щонайзахопленіших словах виповів їй мій захват. Тільки нічого не сказав їй про своє дивування, хоч і дивувався вельми, поки вона співала, адже якась ніби слабкість а чи тремтлива хисткість голосу в розмові не дозволяла сподіватися, що її виконання виявиться таким просто чудовим.

Тут між нами відбулася довга, поважна, щира й ніким не уривана розмова. Вона примусила мене розповісти про моє дитинство та отроцтво й вислухала все уважно, тамуючи подих. Я ж не приховав од неї нічого, почуваючи, що не маю права утаїти бодай що-небудь од її довірливої, лагідної цікавості. Підбадьорений її власною відвертістю в делікатному питанні віку, я цілком щиро зізнався не лише в численних нехороших звичках, айв моральних, ба навіть фізичних вадах, що

вимагає набагато більшої мужності й тим самим править за найпевніше свідчення любові. Я зачепив студентські літа — всілякі витівки, пиятики, борги та любовні захоплення. Я пішов ще далі й оповів про легкий легеневий кашель, що певний час був дозоляв мені; про хронічний ревматизм, про спадкову схильність до подагри й, насамкінець, про прикру, хоч досі ретельно приховану слабкість зору.

— Щодо цієї останньої вади,— мовила, сміючись, мадам Лаланд,— то ви даремно зізналися, адже коли б не це зізнання, то хто б вас і запідозрив у чомусь такому? До речі,— провадила вона,— чи не пригадуєте ви,— і тут мені, попри сутінь, що огортала вітальню, привиділось, ніби вона зашарілася,— чи не пригадуєте ви, mon cher ami (1), оцього пристрою для поліпшення зору, який і досі висить у мене на шиї? Проказуючи це, вона крутила в пальцях того самого подвійного лорнета, що так приголомшив мене тоді в опері.

— Авжеж! Ще б не пам'ятати! — вигукнув я, палко тиснучи ніжну ручку, що простягала мені лорнета, аби я краще роздивився. То була розкішна й вигадлива цяцька, багато прикрашена різьбленням, філігранню та коштовними камінцями, які навіть у смерку так блищали, що я не міг не здогадатися про їхню високу вартість.

— Eh bien! mon ami(2),— повела вона далі з певним empressement(3), яка трохи мене здивувала.— Eh bien! mon ami, ви серйозно просите від мене дару, що його вам самому завгодно було назвати неоціненним. Ви просите моєї руки, і то завтра ж. Якщо я поступлюся вашим благанням і, признаюся, також голосу власного серця, то хіба не можна й мені вимагати сповнення одного дуже... дуже невеличкого прохання?

(1) Дорогий мій друже (фр.).

(2) Отож, мій друже (фр.).

(3) Квапливістю (фр.).

— Назвіть його! — вигукнув я так палко, що дехто з товариства навіть глянув у наш бік, і коли б не те товариство, був би й кинувся поривно до її ніг.— Назвіть його, моя кохана, моя Ежені, назвіть! — та ах! Воно вже виповнене, хоч ви його ще й не назвали.

— Ви повинні, mon ami,— сказала вона,— заради коханої вашої Ежені здолати невеличку слабкість, про яку щойно мені призналися,— слабкість радше моральну, аніж фізичну, й, повірте, недостойну вашої благородної душі... таку несумісну з вашою вродженою чесністю... і яка рано чи пізно, коли й надалі давати їй волю, заведе вас у вельми прикру неволю. Тож заради мене ви здолаєте цю сором'язливість, що, як ви самі визнаєте, змушує вас приховувати слабкість вашого зору. Адже тим, що ви відмовляєтеся вживати звичайні засоби від цієї вади, ви її насправді заперечуєте. Одне слово, ви мене зрозуміли: я хочу, щоб ви носили окуляри... Цитьте! Адже ви вже пообіцяли, заради мене. Тож прийміть від мене цю дрібничку, що я тримаю в руці: вона дивовижно допомагає краще бачити, хоч коштовність оправи й не надто велика. Бачите, її можна носити і так... і ось так — на носі як окуляри, або ж у кишені камізельки як лорнета. Але ви, заради мене, носитимете її саме у вигляді окулярів, і то постійно.

Це прохання, що й казати, мене неабияк збентежило. Одначе умова, з якою воно було пов'язане, унеможливлювала щонайменші вагання.

— Згода! — вигукнув я з усім ентузіазмом, на який тільки спромігся тієї миті.— Я згоден — і до того ж із великою радістю. Заради вас я ладен на будь-які жертви. Сьогодні ще я поношу цього дорогого мені лорнета як лорнета — біля серця, але на світанку того дня, коли я здобуду щастя називати вас своєю дружиною, я надягну його на... на носа й відтоді носитиму так завжди — в тому не дуже романтичному чи модному, але, безперечно, кориснішому вигляді, який вам до вподоби.

Після цього розмова наша перейшла на подробиці завтрашнього плану. Толбот, як я довідався від своєї нареченої, саме повернувся до міста. Я мав негайно побачитися з ним, а також найняти карету. Гості

розійдуться не раніше другої години, тож на цей час екіпаж мусить уже стояти біля дверей; у загальному сум'ятті, коли всі роз'їжджатимуться, мадам Лаланд непомітно в нього сяде. Ми поїдемо до будинку одного священика, який уже чекатиме на нас; там повінчаємося, попрощаємося з Толботом і вирушимо в невелику подорож на схід, давши змогу світському товариству міста пліткувати про нас, як тільки йому буде завгодно.

Отак умовившись про все це, я зараз же подався до Тол-бота, але дорогою не втерпів — зайшов до якогось готелю, аби роздивитися мініатюрний портрет у медальйоні, й зробив це з могутньою допомогою окулярів. Лице на мініатюрі було незрівнянно прекрасне! Ці великі променисті очі! — цей гордий грецький ніс! — ці пишні темні кучері! "Ах! — мовив яв захваті сам собі.— Це ж і є істинний, живий образ моєї любові!" Повернув медальйон зворотним боком — і прочитав: "Ежені Лаланд, двадцяти семи літ і семи місяців".

Я застав Толбота вдома і зразу ж розповів йому про своє щастя. Той, звісно, не міг надивуватись, однак сердечно мене привітав і запропонував пособити, чим тільки зможе. Одне слово, ми здійснили заплановане як по писаному, й о другій за північ, через десять хвилин після шлюбної церемонії, я вже сидів з мадам Лаланд — чи то з мадам Сімпсон — у закритому екіпажі, що на великій швидкості мчав з міста й далі в північно-східному напрямку.

Оскільки нам випадало їхати всю ніч до ранку, Толбот вирішив, що першу зупинку зробимо в селищі К., миль за двадцять від міста, аби поснідати й перепочити, перш ніж продовжити нашу мандрівку. І от, точнісінько о четвертій годині ранку, наша коляса підкотила до головного тамтешнього заїзду. Я допоміг моїй обожнюваній дружині висісти і негайно замовив сніданок. А поки приспіє те снідання, нас завели до невеликої віталеньки, й ми сіли.

Вже сіріло — от-от свіне світ; і я, споглядаючи захоплено ангела, що сидів поруч мене, раптом подумав: а це ж таки вперше, відколи я отієї

миті в опері уздрів славнозвісну вроду мадам Лаланд, я бачу ту вроду так близько при світлі дня.

— А зараз, mon ami,— заговорила вона, взявши мене за руку й урвавши таким чином мої роздуми,— а зараз, топ cher ami, коли ми стали нерозлучним подружжям... коли я поступилася вашим палким благанням і виконала свою половину обопільної нашої угоди... я сподіваюсь, ви не забули, що й ви повинні дещо для мене зробити — обіцяну дрібничку, що ви дотримаєте слова. Ах, дайте мені пригадати! Як це було? Так, ось ті достеменні слова дорогої обіцянки, яку ви дали учора ввечері своїй Ежені. Слухайте ж! Ось що ви сказали: "Я згоден — і до того ж із великою радістю. Заради вас я ладен на будь-які жертви. Сьогодні ще я поношу цього дорогого мені лорнета як лорнета — біля серця, але на світанку того дня, коли я здобуду щастя називати вас своєю дружиною, я надягну його на... на носа й відтоді носитиму так завжди — в тому не дуже романтичному чи модному, але, безперечно, кориснішому вигляді, який вам до вподоби". Оце ж достеменно ті слова, любий мій чоловіче, чи не так?

— Саме так,— відповів я,— у вас чудова пам'ять; і повірте, прекрасна моя Ежені, я не збираюсь ухилятися від виконання цієї дріб'язкової обіцянки. Ось! Дивіться! Вони навіть до лиця мені, правда ж?

І, надавши лорнетові форми окулярів, я обережно примостив їх у належному місці, а тим часом мадам Сімпсон, поправивши капелюшка й згорнувши руки на грудях, сіла на стільці в якійсь неприродно прямій, напруженій і, далебі, таки трохи незграбній позі.

— Господи, Боже мій! — закричав я чи не тієї самої миті, коли оправа окулярів торкнулася мого перенісся.— Боже милий! Та що ж це за окуляри такі? — І, хутенько знявши їх, я старанно протер їх шовковою хустинкою і знов насадив на носа.

Та коли першого разу я був здивований, то другого я спізнав уже не подив, а приголомшення, і приголомшення це було таке сильне, просто незмірне, сказати б — жахливе. В ім'я усього відворотного — що це? Як мені повірити своїм очам, як? Ось яке постало переді мною питання. Невже... це... невже це рум'яна? А це... а це... невже ж це зморшки на обличчі Ежені Лаланд? А... О Юпітере і всі боги та богині, великі й малі! — що... що... що скоїлося з її зубами? Я люто брязнув окулярами об підлогу й, скочивши на рівні ноги, став посеред кімнати перед місіс Сімпсон; став, упершись руками в боки, запінившись і скрегочучи зубами, але геть онімілий від жаху та лютості.

Я вже згадував, що мадам Ежені Лаланд, чи то Сімпсон, розмовляла англійською майже так само зле, як писала нею, і тому за звичайних обставин до неї не вдавалася. Але гнів може штовхнути жінку на будь-які крайнощі, тож цього разу він спонукав місіс Сімпсон до чогось незвичайного: до спроби розмовляти мовою, якої вона й не знала до пуття.

— То й шо, мсьє? — мовила вона, вражено видивляючись на мене.— То й шо, мсьє? В шому ріш? Ви тансювати танесь святий Віт? Як я вам не подоба, то шого купувати кіт у мішок?

— Негідниця! — насилу видихнув я.— Ви... ви... ви... лиха стара відьма!

— Штара? Ідьма? Не така душе штара! Тіки ісімдисят тфа роки — день у день!

— Вісімдесят два! — викрикнув я, задкуючи до стіни.— Вісімдесят дві тисячі мавп! Таж на медальйоні було написано: двадцять сім літ і сім місяців!

— А так-так! То є прафта! Але портрет малювала уже п'ятдесят п'ять рік. Коли я ходити заміж други раз, за мсьє Лаланд, тоді малювала портрет для мій дошка од перши шлюп із мсьє Муассар!

— Муассар! — луною підхопив я.

— Так, Муассар,— повторила вона, передражнюючи мою вимову, що була, сказати правду, не з найкращих.— То шо з того? Шо ви знати про Муассар?

— Нічого, стара поторочо! Нічогісінько я про нього не знаю. Тільки один із моїх предків мав колись це прізвище.

— Се прісфишше? Ну, шо ви мати проти се прісфишше? Дуже хороши прісфишше. А ше Вуассар — теж дуже хоро-ши прісфишше. Мій дошка мадмуазель Муассар виходити за мсьє Вуассар — теж дуже шановани прісфишше.

— Муассар! — вигукнув я.— Ще й Вуассар! Та куди це ви хилите?

— Куди хилити? Я говорити про Муассар і Вуассар, а ше могти сказати про Круассар і Фруассар, як я тіки захотіти. Дошка мій дошки, мадмуазель Вуассар, вона женитися на мсьє Круассар, а тоді зноф, мій дошки внука, мадмуазель круассар, вона женитися на мсьє Фруассар. І ви зноф буде сказать, шо вони теж не бути респектабль прісфишше?

— Фруассар! — ледве вимовив я, відчуваючи, що ось-ось зомлію.— Чому ви називаєте ці імена: Муассар, Вуассар, Круассар та Фруассар?

— Так! — відповіла вона, відкидаючись на спинку стільця й випростуючи ноги на всю їхню довжину.— Так! Муассар, і Вуассар, і Круассар, і Фруассар! Але мсьє Фруассар — се була один велики, як ви казати, дурень — була вилики осель, як ви сам, бо він лишити la belle France (1) і їхати сей stupide Amerique (2), а як приїхати сюди, то мати

тут один дуже дурни, дуже-дуже дурни син, так я шути, але ше не башити, ні мій подруг, мадам Стефані Лаланд, теж не башити. Він зватися — Наполеон Бонапарт Фруассар, і ви, може, сказати, що се теж не дуже респектабль прісфишше?

Чи то тривалість оцієї промови, а чи її зміст — щось та довело місіс Сімпсон до справдешньої несамовитості. Ледве, на превелику силу, договоривши до кінця, вона скочила зі стільця мов навіжена, впустивши при цьому на підлогу не турнюр — цілу гору. Вона щирила свої ясна, вимахувала руками й, закотивши рукава, потрясала кулаками під самим моїм носом, а наостанок усієї вистави зірвала з голови капелюшка, а з ним разом — величезну перуку з вельми дорогого й прегарного чорного волосся, з вереском жбурнула все те на підлогу й, потоптавши ногами, в крайній одержимості й лютості станцювала на тому якесь нестямне фанданго.

Тим часом я приголомшено й нажахано плюхнувся на її стілець. "Муассар і Вуассар!" — повторював я подумки, поки вона витинала одне з своїх диких па. "Круассар і Фруассар!" — поки вона довершувала друге.

— Муассар, Вуассар, Круассар і Наполеон Бонапарт Фруассар! — вигукнув я.— Та чи знаєш ти, стара гадюко,— як іще тебе назвати? — що це ж я — я — чуєш? — Тут я зарепетував на весь голос.— Це я-а-а! Це я — Наполеон Бонапарт Фруассар, і довічне прокляття на мою голову, коли я не оженився на своїй власній прапрабабусі!

Мадам Ежені Лаланд, quasi(3) Сімпсон, за першим чоловіком — Муассар, і справді доводилася мені прапрабабусею. Замолоду вона була неабияка вродливиця і навіть у вісімдесят два роки зберегла величавий стан, скульптурні обриси голови, чудові очі й грецький ніс дівочих своїх літ. Завдяки всьому цьому та ще перлистій пудрі, рум'янам, накладним косам, вставним зубам, турнюрові, а також мистецтву найкращих паризьких кравчинь, вона примудрялася зберігати аж ніяк не останнє місце поміж красунь un peu passees (4) французької столиці. В цьому

відношенні її справді могли мати за майже рівню уславленій Нінон де Ланкло.

(1) Прекрасну Францію (фр.).

(2) Дурнувату Америку (фр.).

(3) Майже (фр.).

(4) Трохи злинялих (фр.).

Вона була дуже багата; овдовівши вдруге й цього разу без дітей, згадала про моє існування в Америці й, надумавши зробити мене своїм спадкоємцем, вирушила до Сполучених Штатів у товаристві далекої та надзвичайно вродливої родички свого другого чоловіка — мадам Стефані Лаланд.

В опері моя прапрабабуся завважила мій спрямований на неї погляд; роздивившись мене в лорнет, вона була вражена, добачивши певну родинну схожість. Зацікавившись цим і знаючи, що спадкоємець, якого вона розшукує, мешкає в цьому самому місті, вона спитала про мене у своїх супутців. Джентльмен, що її супроводжував, знав мене в обличчя й сказав їй, хто я. Такі відомості спонукали її поновити оглядини, а ті оглядини, своєю чергою, надали мені сміливості повестися вже змальованим безглуздим чином. Відповіла вона на мій уклін, до речі, тому, що подумала: чи не дізнався я якимсь чином, хто вона така? Коли я, ошуканий своєю короткозорістю й тим косметичним мистецтвом щодо віку й вроди незнайомої дами, так палко взявся розпитувати Толбота про неї, він, звісно, виснував, що я маю на оці її молодшу супутницю, і в цілковитій відповідності з правдою повідомив мене, що то "славетна вдова, мадам Лаланд".

Наступного ранку моя прапрабабуся здибала на вулиці Толбота, свого давнього паризького знайомця, і розмова, цілком природно,

зайшла про мене. Мій приятель розповів про мою короткозорість, що була всім відома, хоч я про це й не здогадувався, тож моя добра стара родичка з великою прикрістю з'ясувала, що я зовсім не знав, хто вона, а просто робив із себе посміховисько, відкрито залицяючись у театрі до незнайомої бабусі. Надумавши провчити мене, вона склала з Толботом цілу змову. Він зумисне ховався від мене, аби не бути змушеним відрекомендувати мене їй. Мої розпити на вулицях про "чарівну вдову, мадам Лаланд" усі, зрозуміло, відносили до молодшої з двох дам; тепер легко пояснити й ту розмову з трьома джентльменами, яких я зустрів, вийшовши з Толботового готелю, а так само і їхнє посилання на Нінон де Ланкло. Я не мав нагоди побачити мадам Лаланд ізблизька, при денному світлі, а на її музичному soiree (1) я не зміг з'ясувати її вік через дурну свою відмову скористатися окулярами. Коли просили "мадам Лаланд" заспівати, це стосувалося до молодшої дами; вона ж і підійшла до рояля — а моя прапрабабуся, аби й далі тримати мене в омані, підвелася одночасно з нею і разом із нею пішла до великої вітальні. На той випадок, коли б я захотів провести її туди, вона збиралась порадити мені лишатися, де я був; але моя власна обачливість позбавила її цього клопоту. Арії, що так мене захопили й ще дужче переконали в молодості моєї коханої, виконувала мадам Стефані Лаланд. Лорнета мені подаровано як пікантного ключика до всієї містифікації — аби ефектніше допекти. А ще це дало їй привід вичитати мені за кокетування, і то ж те напучування так на мене подіяло. Не варто, либонь, пояснювати додатково, що скельця, якими користувалася старенька, вона замінила на пару інших, більш підходящих для мого віку. І вони й справді якнайкраще мені підійшли.

Священик, що нібито поєднав нас фатальним шлюбом, був ніякий не священик, а Толботів ліпший приятель. Зате він чудово правував кіньми й, змінивши свою сутану на візницького плаща, повіз "щасливе подружжя" геть із міста. Толбот сидів поруч нього. Тож обидва поганці були присутні при розв'язці: підглядаючи в прочинене вікно кімнатчини, вони тішилися denouement(2) моєї драми. Доведеться, либонь, викликати обох на дуель.

Я так-таки й не став чоловіком своєї прапрабабусі, що невимовно мене радує, але все ж я став чоловіком мадам Лаланд — мадам Стефані Лаланд, за яку мене посватала моя добра стара родичка, зробивши мене до того ж єдиним спадкоємцем по своїй смерті — якщо тільки вона коли-небудь помре. На завершення додам: я назавше покінчив з billets doux (3) й ніде не буваю без окулярів.

(1) Вечорі (фр.).

(2) Розв'язкою (фр)

(3) Любовними листами (фр.).